

Cum

- „základní“ časová spojka, má obecný význam (zatímco spojky typu *postquam*, *ut primum*, *dum*, ... mají význam specifický)
- užívá se pro vyjádření **současnosti** a **předčasnosti**, pro následnost se užívá *antequam*, *priusquam*
- zápornka *non*
- s indikativem i konjunktivem

INDIKATIV

Cum temporale

- ve větě hlavní mohou být výrazy typu *tum*, *nunc*, *eo tempore* atd.
- „když“, „až“
- vyjadřuje **prosté časové zařazení dějů**, ne jejich vzájemný vztah (např. příčinný). Rozhodujícím kritériem při tom není „objektivní“ skutečnost v mimojazykové realitě, ale rozhodnutí mluvčího, jak chce informaci prezentovat.
- indikativní souslednost pro současnost a předčasnost, tj.:

	současnost	předčasnost
děj přítomný (ind. prez.)	indikativ prézentu	indikativ perfekta
děj minulý (ind. pf., impf.)	indikativ imperfekta	indikativ plusquamperfekta
děj budoucí (ind. fut. I.)	indikativ futura I.	indikativ futura II.

Cum pugnabant maxime, ego tum fugiebam maxime. (Plaut. *Amph.* 199)

Když bojovali s největším nasazením, já jsem s největším nasazením utíkal.

Atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat, ... (Cic. *Pro Ligario* 20, 93, 4)

Poslechl v době, kdy bylo třeba senát poslouchat,...

Quod erit vobis luce clarius iudices, tum cum eos ipsos produxero qui dederunt. (Cic. *Verr.* 2, 186)

A to bude, soudcové, nad slunce jasnější tehdy, až předvolám ty, kteří (mu) dali (peníze).

- může se ale vyskytnout i perfektum ve větě hlavní i vedlejší
- pokud se objeví ve větě vedlejší opisné časování činné, jedná se o vyjádření úmyslu apod., nikoliv o následnost
- věta s *cum* může také vyjadřovat **počátek nějakého období**, ve větě hlavní je časový údaj, např. *multi anni sunt, diu est* atd., ve větě vedlejší je indikativ

Vicesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt. (Cic. *Phil.* 12, 24)

Je to už dvacátý rok, co všichni zločinci útočí jen na mě.

Cum iterativum

- vyjadřuje opakovaný děj
- „když“, „kdykoliv“, „pokaždé, když“
- indikativní souslednost pro současnost a předčasnost

Cum resederunt, pelagus conquiescit ... (Sen. *nat.* 4a, 2, 22)

Když se (větry) **utiší**, moře se uklidní ...

- vedle *cum* lze pro opakovaný děj použít spojky, které vyjadřují opakování explicitně, např. **quotiens, quotienscumque** („pokaždé když“, *quotienscumque* dosl. „kolikrátkoli“). Ve větě hlavní mohou být výrazy **totiens** nebo **totienscumque** („tolikrát“, *totienscumque* dosl. „tolikrátkoli“). Časy jsou stejné jako u *cum iterativum*.

Homo totiens moritur, quotiens amittit suos. (Publ. Syr. 244)

Člověk umírá tolikrát, kolikrát přichází o své blízké.

Cum inversum

- **věta hlavní** vyjadřuje časovou **okolnost** děje věty vedlejší, který je hlavním jádrem sdělení (obvykle to bývá naopak, proto *cum inversum*, tj. „obrácené“)
- ve větě **hlavní** bývají výrazy **iam** „již, už“, **vix** „sotva“, **aegre** „stěží“, **nondum** „ještě ne“ apod.
- ve větě **vedlejší** může být **subito, repente** „náhle“ apod.
- ve větě **hlavní** bývá **indikativ imperfekta** (vyjádření **současnosti** s dějem věty vedlejší) nebo **indikativ plusquamperfekta** (vyjádření **předčasnosti** před dějem věty vedlejší)
- ve větě **vedlejší** bývá **indikativ perfekta** nebo **prézens historický**

Dies nondum decem intercesserant, cum ille alter filius necatur (Cic. Cluent. 28)

Ještě neuplynulo ani deset dnů, když (tu) byl zabit i druhý syn.

Hannibal iam subibat muros, cum repente in eum erumpunt Romani. (Liv. 29, 7, 8)

Hannibal už skoro vystupoval na hradby, když tu náhle na něj zaútočili Římané.

Cum interea (interim)

- spolu s významovým odstínem „současnost“ má i odporovací význam
- „a mezitím“, „ale mezitím“
- **indikativ prézentu, imperfekta** nebo **perfekta**

Dies triginta in navi fui, cum interea semper mortem expectabam. (Ter. Hec. 421s.)

Byl jsem na lodi třicet dní a po celou tu dobu jsem čekal na smrt.

Eo ad te tardius scripsi, quod cottidie te expectabam, cum interea ne litteras quidem ullas accepi. (Cic. Fam. 3, 6, 5)

Trochu jsem otálel s dopisem, protože jsem tě čekal každým dnem, ale mezitím jsem nedostal vůbec žádný dopis.

Cum identicum (coincidens)

- má vysvětlující význam (tím, že se děje něco, se děje něco jiného)
- věta hlavní a vedlejší mívají proto stejný čas i podmět
- „tím, že“, „když“

De te Catilina, (...) cum tacent, clamant. (Cic. Cat. 1, 21)

Pokud jde o tebe, Catilino, (...) když mlčí, křičí.

KONJUNKTIV

Cum historicum (narrativum)

- užívá se pouze ve vztahu k minulosti

- děj ve větě hlavní a vedlejší mají mezi sebou nějakou **souvislost** (např. příčinnou)
- pro vyjádření současnosti s dějem VH se užívá konj. impf., pro vyjádření předčasnosti konj. plpf.
- postupně se šíří i do vět, kde se v klasické latině používalo *cum temporale*

Li cum ad castra venissent, nostri eruptione facta multis eorum interfectis, capto etiam nobili duce Lugotorige suos incolumes reduxerunt. (Caes. Gall. 5, 22, 2)

Když přišli k táboru, naši udělali výpad, mnoho z nich zabili, zajali urozeného vůdce Lugotoriga a beze ztrát přivedly vojáky zpět do tábora.

Cum causale

- důvodový významový odstín
- konjunktiv podle souslednosti časů
- může se objevit částice *quippe* (*quippe cum*)

Visum te aiunt in Regia, nec reprehendo, quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. (Cic. Att. 10, 3A, 1)

Prý tě viděli v Regii a já ti to nevyčítám, protože já sám jsem se této výtce také nevyhnul.

Cum concessivum

- přípustkový významový odstín
- konjunktiv podle souslednosti časů
- ve větě hlavní může být *tamen*

[Socrates] cum facile posset educi e custodia, noluit. (Cic. Tusc. 1, 71)

Ačkoliv se Sókratés mohl lehce dostat z vězení, nechtěl.

...quaedam torquent, cum omnino non debeant. (Sen. epist. 13, 5)

... některé věci (nás) trápí, ačkoliv nás trápit vůbec nemají.

Cum adversativum

- odporovací významový odstín, „kdežto“, „zatímco“
- je někdy těžko odlišitelné od *cum concessivum*
- konjunktiv obvykle podle souslednosti časů

Cum silices depereant aevo, carmina morte carent. (Ov. Am. 1, 15, 32)

Básně jsou nesmrtelné, zatímco křemen se časem rozpadne. / Křemen se rozpadne, ale básně jsou nesmrtelné.

Cum určovací

- podobně jako ve větách vztažných, i ve větách s *cum* se vyskytuje konjunktiv, který slouží k vyjádření charakteristiky a definice
- konjunktiv podle souslednosti časů
- rozdíl proti větám s indikativem je stejný jako v případě vět vtažných:

(tempus) cum + ind.: popisují jeden případ (ta konkrétní doba, kdy)

(tempus) cum + konj.: zevšeobecňují, podávám charakteristiku, definici (taková doba, kdy)

Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ... (Caes. Gall. 6, 24, 1)

Předtím byla doba, kdy Galové byli statečnější než Germáni,...

Nam fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum modo vagabantur ... (Cic. inv. 1, 2, 2)

Neboť byla doba, kdy se lidé potulovali po krajině jako zvířata...

quod si fuit in re publica tempus ullum, cum extorquere arma posset e manibus iratorum civium boni civis auctoritas et oratio, tum profecto fuit, cum patrocinium pacis exclusum est aut errore hominum aut timore. (Cic. Brut. 7)

A jestli byla někdy ve státě doba, kdy vážnost a řeč dobrého občana by mohla vyrvat rozzlobeným lidem zbraně z rukou, bylo to tehdy, kdy strach nebo chyba lidí bránila v ochraně míru.

POUŽITÁ LITERATURA

GHISELLI, Alfredo - Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino - vol. I. Teoria.* V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.

NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice.* Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.

PEŇÁZ, Petr, – URBANOVÁ, Daniela. *Syntax latinského souvětí.* Pracovní text UKS FF MU.

TRAINA, Alfonso - Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria.* 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.